

Psihiatrijas pacienti kā sociālā atbalsta tīkla dalībnieki. Gadījuma izpēte.

Agita Lūse

Rīgas Stradiņa universitāte, Komunikācijas studiju katedra, Latvija

Ievads. Saistīto nozaru – sociālās psihiatrijas, sociālā darba, rehabilitoloģijas, medicīnas socioloģijas pārstāvju – pētījumos par psihiatrijas pacientu sociālajām problēmām vispār un jo īpaši – par iespējām viņus pēc ilgākas hospitalizācijas reintegrēt kopienā – līdz šim galvenokārt uzmanība tikusi pievērsta šiem pacientiem kā dažāda veida sociālā, finansiālā un emocionālā atbalsta saņēmējiem, tostarp kā valsts sociālās palīdzības iestāžu un interešu aizstāvības NVO potenciāliem vai esošiem klientiem [Poulin & Massé, 1994; Albert, et al., 1998; Дубицкая, 2009; Leimane-Veldmeijere 2006; Lūse & Kāpiņa 2011]. Uz šī fona visai maz līdz šim ir pētīts, kā paši psihiatrijas pacienti aktīvi veido sociāla atbalsta tīklus savā starpā. Kā izņēmumus var nosaukt dažus pētījumus par pacientu pašpalīdzības organizācijām un kustībām (piem., Crossley & Crossley, 2001; N. Crossley, 2006; Stastny & Lehmann, 2007; Lūse 2009). Taču tikpat kā nepastāv pētījumi par atbalsta struktūrām, ko esošie vai bijušie psihiatrijas pacienti nodrošina vietējā kopienā un savu radu un draugu starpā. Referātā iecerēts sniegt ieskatu tieši šajā maz pētītajā jomā, iepazīstinot ar gadījuma izpētes ceļā izzināto.

Darba mērķis. Sniegt ieskatu par psihiatrijas pacientiem kā sociālu atbalsta tīklu dalībniekiem – ne tikai kā par potenciāliem vai aktuāliem atbalsta saņēmējiem, bet arī kā par sociāla un emocionāla atbalsta sniedzējiem savā vietējā kopienā, radu vai draugu vidū.

Pētījums balstās ar līdzdalīgā novērojuma metodi un etnogrāfiskā apraksta ceļā iegūtos datus un sociālās un medicīnas antropoloģijas, kā arī medicīnas socioloģijas teorētiskajos ieskatos. Līdzdalīgo novērojumu autore veikusi jau vairāku gadu garumā, sadarbojoties gan ar dažām Latvijas psihiatrijas pacientu biedrībām, kā arī viņu tiesību aizstāvju organizācijām, gan arī individuāli ar konkrētiem psihiatrijas pacientiem. Daļa no līdzdalīgā novērojuma saistās ar kādu konkrētu notikumu virkni 2012. gada otrajā pusē, tādēļ šajā periodā veikto novērojumu analīzi var aplūkot kā gadījuma izpēti (*case study*). Minēto notikumu virknē bija iesaistīti pieci pacienti, kurus autore kā pētījuma dalībniekus pazīst un ar kuriem sadarbojas jau apmēram 10 gadus. Trim no šiem pacientiem ir arī piešķirta 2. vai 3. invaliditātes grupa. Gadījuma izpētei pakļautie notikumi vijās ap krīzi kādā ģimenē, kurā gandrīz vienlaikus smagi somatiski veselības traucējumi piemeklēja divus ģimenes locekļus. Pētījuma dati atspoguļoti lauka dienasgrāmatā, kā arī personiskos dokumentos – vēstulēs un mobilā telefona ziņās (kuru izmantojumam šajā referātā pētījuma dalībnieki laipni piekrituši).

Rezultāti. Pieci minētie pacienti, būdami draugi diviem ģimenes locekļiem, tā vai citādi iesaistījās šīs ģimenes krīzes risināšanā, izrādot interesi, regulāri apvaicājoties par situāciju, piedāvājot palīdzību, sniedzot gan emocionālu, gan visnotaļ praktisku atbalstu (tostarp viens no draugiem uzņēmas slimnieka kopēja pienākumus). Ir virkne apstākļu, kas nosaka, ka tieši psihiatrijas pacienti, kam noteikta 2. vai 3. grupas invaliditāte un kuri apzinīgi ievēro ārstēšanās režīmu, pašreizējos Latvijas apstākļos gan grib, gan spēj sniegt sociālu atbalstu smagas somatiskas slimības raisītā krīzē nonākušiem draugiem vai paziņām.

Secinājumi. Tie psihiatrijas pacienti – 2. un 3. grupas invalīdi –, kuri apzinīgi ievēro ārstēšanās režīmu, ir labs un līdz šim tikpat kā nenovērtēts resurss, plānojot sociālu un emocionālu atbalstu smagas somatiskas slimības krīzes skartās ģimenēs, un var tikt apsvērti kā papildinājums pašvaldībās pieejamiem sociālās palīdzības pakalpojumiem.